زانكۆ لەبەسرا ... زانكۆ لەكوردستان

بزوتنەوەیەك لەسەر ریگای ئازادی و خۆشگوزەرانی كۆمەلایەتیدا

خەسرەوسایە

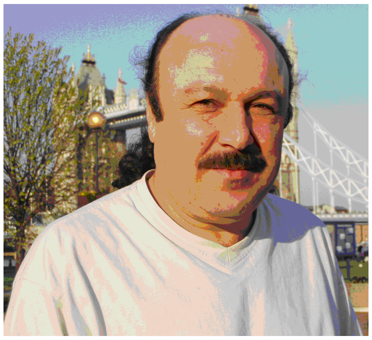

لەچەند هەفتەی رابردووەوە زانكۆكانی بەسراو سلیمانی وهەولیر بوونە مەیدانی دەربرینی نارەزایەتی وخۆپیشاندانی قوتابیان وبەمجۆرەش فاكتۆریكی تر هاتە نیو هاوكیشە سیاسی‌یەكانی ئیستای كۆمەلگای عیراقەوە. ئەم فاكتۆرە نیشانەیەك لەبزوتنەوەی جەماوەری وردایكال لەبەشیكی هەرە هەستیارو پرجۆشی خویدا كەقوتابیان ولاوان دەگریتەبەر، دەخاتەروو. ئەمە ئیتر دیاردەیەك نی‌یە هەروا بەسادەیی بگیریت ، بەتایبەتی بەدوای تەوابوونی هەلبژاردنەكان وقەرارگرتنی كۆمەلگای عیراق لەبەردەم رەوەندی دانانی دەستور وسازدانەوەی دەولەت هەرچی زۆرترە ئەحزاب و بزوتنەوە و تویژ و چینە كۆمەلایەتی‌یەكان بۆ بردنی سەهەمی خویان ورەنگكردنی ئایندەی كۆمەلگا بەپی‌ی ئالتەرناتیڤی خۆیان دەخاتە بەردەم ئەزمونیكی گەورەوە.
زانكوكان لەم چوارچیوەیەدا مەیدانیك نین بۆ بزوتنەوەیەكی بەتەنهای داخوازی‌یە سنفی‌یەكانی تویژیكی كۆمەلایەتی، بەلكو قوتابیان لەزانكۆكانەوە بەبزوتنەوەیەكی سیاسی‌یەوە، سەردەردینن كەدەتوانی وەك هەر حیزبیكی سیاسی و هەرهیزیكی كۆمەلایەتی تر ئایندەی كۆمەلگا بەئالتەرناتیڤی خۆی رەنگ بكاو جۆریك لەحكومەت و دەسەلات ویاسا بهنیتەكایەوە كەلەگەل خاسیەتەكانی خۆی دیتەوە.
بەلام قوتابیان نەقەوم وقەبیلەن ونە وەك مەلاوئاخوندەكانی ئیسلامی شیعی وسونی لەهینانە مەیدانی هیزی خۆیاندا پشتیان بەخورافەی ئیسلام وشمشیر وئالای نەتەوە بەستبی وەنە هیزی تیكشكاوی عروبین تا لەجەنگی مقاوەمەتدا بۆرژیمی بەعس بگەرینەوە. بەلكو بزوتنەوەی ئەوان لەپشتی‌یەوە زانست ومودیرنیزم وسكولاریزم وئالای پیشكەوتنی كۆمەلایەتی وئەودەستكەوتانە راوەستاوە كەكۆمەلگای جیهانی ئینسان بەدەستی هیناوە. بیگومان تیروانین وسەرنجدان لەنارەزایەتی وبزوتنەویەك كەئەمرۆ لەزانكۆكانی كوردستان وبەسراوە سەریان دەرهیناوە دەتوانی لەزۆر رووەوە ببیتە مایەی وەرگرتنی دەرسیك كەبۆ هینانە مەیدانی بزوتنەوەیەكی سیاسی جەماوەری بەهیز و سەراسەری بەرووی هەلومەرجەكانی ئیستای عیراقدا سودمەندە. بەلام خودی ئەم نارەزایەتی وخوپیشاندانەی قوتابیانی زانكو، راستی كام واقعیەتە كۆمەلایەتی‌یە دەخاتەروو:

نارەزایەتی قوتابیان ویەك واقعیەتی كۆمەلایەتی:

نارەزایەتی و خۆپیشاندانی قوتابیانی زانكۆكانی بەسراو سلیمانی وهەولیر ئەگەرچی لەرووی خواست وداواكاری و رووبەروبوونەوە لەگەل جۆری دەسەلاتە محلی‌یەكانی بەسراو هەولیرو سلیمانی جیاوازی‌یان ببی بەلام لەجەوهەردا نیشانەی یەك واقعیەتی سەراسەری وكۆمەلایەتی هاوبەشە. واقعیەتەكەش ئەوەیە كەلەنیو جەنگەلستانی سینارۆیی رەشی ئەمریكایی و تیرۆریزمی ئیسلامی سیاسی و پەلاماردانی خاسیەت وبناماكانی كۆمەلگای مەدەنی لەلایەن چەندین دەستەو تاقمی قەومی و تیرە وتایفەی ئاینی‌یەوە، ئەوە زانكۆیە هەناسەی پیشكەوتن خوازی هەلدەكیشی و پیداگری بەها مەدەنی و شارستانی‌یەكانە. بەلام ئەمە هیشتا بەیانی هەموو راستی‌یە كان ناكا ونابی لەبیرمان بچیت كەبەدریژایی یەكدەیەی رابردوو ئەوە دەزگا تەبلیغاتی وژورنالیستە نوكەرەكانی سەربە پنتاگۆن و دەولەتانی رۆژئاوایە كەبۆ بەفەرامۆش سپاردنی فاكتۆری خەلك و سرینەوەی هەوییەتی كۆمەلایەتی و مودیرنیستی لەكۆمەلگای عیراق، بۆ گەناوی ئەوە بلاودەكەنەوە كە عیراق لەچەند قەوم وقەبیلەو تایەفەو شوعبەی ئاینی پیكهاتووە ونەهیچی تر، "عیراقی كوردەكان وشیعەكان""" سوننی ومەسیحی""" كەمایەتی توركمانی وتیرە عەرەبی‌یەكان و قوماشی لەمجۆرە كەرۆژانە لەزمانی سەرانی ئەمریكاو دەولەتانی رۆژئاواو دەزگاكانی راگەیاندنیانەوە شەپۆل دەدا، هەولییك دەخاتەروو تاكۆمەلگای عیراق بەپی‌ی ئەم هەویەتە دروستكراوانەو بەپی‌ی تەقسیماتیكی ریژەیی بناسینن و دابەشیبكەن، تالەمریگایەوە "دیموكراسی ئەمریكایی" حكومەتی لایەنگر بهینتە سەركار. بەلام زانكۆ وخەباتی قوتابیان بەپیچەوانەی ئەم رەوتەوە دەرخەری ئەو واقعیەتەیە كە كۆمەلگای عیراق و رووداوە سیاسی‌یەكانی لەدەرەوەی كیشمەكیش وململانی‌ی چینایەتی و جەماورەی بەدەرنی‌یە. خەبات وبزوتنەوە جەماوەری‌یەكانی كریكاران و بیكاران، ژنان و كۆمۆنیستەكان وقوتابیان وخەلكی ئازادیخوازی عیراق، لەماوەی دووسالی رابردووداو لەژیر سیبەری جەنگ وباروت وتیرۆریزمی كویرانەدا شكاندنی ئەو چوارچیوەیەیە كەروداوەكانی عیراق دەباتە نیو كیشمەكیشی بەتەنهای ئەمریكاو دەستەو تاقمی قەومی وئیسلامی‌یەوە. بزوتنەوەیەك كەئەمرۆ لەزانكۆكاندا سەری دەرهیناوە دریژكراوەی هەرئەو خەبات و نارەزایەتی‌یە جەماوەری‌یە كە ژنان بەدژی نابەرابەری

و پەلاماری پیاوسالاری وئیسلامی لەمەیدانی فیردوس و ساحەی ئەلتحریر وسەرای سلیمانی ئالاکەیان هەلدا وکریکاران وبیکارانیش کۆری یەکی ئایاریان پیگەرم کردو بردیانەبەردەم بارەگای "بۆل بریمەر"ی حاکمی عسکری ومەدەنی عیراق. ئەمە دریژکراوەی خەباتی هەرئەو جەماوەرەیە کە رۆژانە دەلین نا بۆداگیرکاری نابۆ ئیسلامی سیاسی و قەومگەرایی..بزوتنەوی زانکۆکان یەکجاری تر راستی ئەو واقعیەتە دەسەلمینی کەئایاندەی عیراق بەتەنها بەکیشمەکیشی نیوان ئەمریکاو دەستەوتاقمی قەومی وئیسلامیەوە گری نەخواردووە، بەلکو ئەوە نەبەردو رووبەرووبووەنەوەی نیوان جەماورەری خەلك و ئەمریکاو هەر هیزیکی تری بۆرژوازی‌یە کەداهاتووی کۆمەلگای عیراق دیاری‌دەکات. بەلام لەم نەبەردانەدا زانکۆ لەبەسراو زانکۆ لەکوردستان هەریەکەیان سەنگەری خۆیان گرتووە.

زانکۆ لەبەسرا، نەبەردیك لە پیناو ئازادیدا:

راوەستانەوە بەرووی ئیستبداو کۆنەپەرستی ئیسلامی سیاسی راستەوخۆ راوەستانەوە وخەباتە لەپیناو ئازادیدا. پەیامیك کە نارەزایەتی قوتابیانی زانکۆی بەسرا بەکۆمەلگای راگەیاند کەمتر لەمەنی‌یە.

سەرهەلدانی ئیسلامی سیاسی ودەستدریژی‌یەکانیان بۆسەر خەلکی بەرهەمی جەنگی ئەمریکاو دەولەتانی ئیران وسعودیەو پاشماوەی سیاسەتەکانی رژیمی بەعسە. بەلام کارنامەی رەشی ئیسلامی سیاسی وخۆسەپاندنی بەسەر کۆمەلگادا هەمیشە لەپەلاماردان بۆسەر ژنان وزانکۆکانەوە دەست پیدەکات. هەولدان بۆ ئەسیرکردنی نیوەی کۆمەلگا بەقانونی ئیسلامی وشەریعەتی پیاوسالاری، هاوکات هەولدان بۆ کویرکردنەوەی زانکۆکان وەك سەرچەوەیەك بۆزانست و هەلهنجانی راستی ورۆشنگەری ئینسانی وپرکردنەوەیان بەخورافەو نەزانین، دوو کۆلەکەی سەرەکین کە ئیسلامی سیاسی ودەستەوە تاقمەکانی لەپناوی بردنە پیشەوەی ئامانجەکانیان دەستی پیوەدەگرن. بەهەمان شیوە ئیسلامی سیاسی لەعیراق بەتایبەتی لەشاری بەسرا بۆ ئامانجی دروستکردنی پیگەیەك لەچەشنی حیزبوللای لووبنان، لەخواروی عیراقدا کەبەرژەوەندی‌یەکانی جمهوری ئیسلامی ئیران لەناوچەکەدا بباتە پیشەوە، وەك هەرجیگەیەکی‌تر لەسەر ئەم دووکۆلەکەیە کاردەکا و لەریگای تیرۆرو تۆقاندن و هەرەشەو کوشتنەوە، ئەم بەرنامەیەی گرتۆتەبەر. بەمجۆرەش ئەم بزوتنەوەیەو دەستەو تاقمە ئیسان کوژەکانی بەهاوکاری جمهوری ئیسلامی ئیران لەبەرامبەر ژنان وزانکۆکانی شاری بەسرادا بەدریژای دووسالی رابردوو لەچوارچیوەی سیاسەتی بەئیسلامیزە کردنی فەزای شاردا، دەستیان بۆ ریسواترین و بی‌مایەترین سیاسەت و هەلسوکەوتی کۆنەپەرستانە بردووە. حیجابی بەزۆری کچانی وژنان، پەلاماری دوکانی مەشروب فرۆشی وسینەماو چایخانەو شوینەکانی حەوانەوە، تاهەرەشەکردن لەهونەرمەندان وراپیچدانی بەزۆری گەنجان ومنالان بۆنیومزگەوت وحوجرەکانی خویندنی قورئان. تەنانەت بەزۆر چەکدارکردنی خەلك وکونترۆلکردنی زانکۆ وقوتابخانەو شوینە مەدەنی‌یەکان وپەنابردن بۆهەرەشەی کوشتن وتۆقاندنی کەسانیك کەغەیری ئیسلامن (لەوانە مەسیحی وصائیبیەکان) وناچارکردنیان بەبەجیهیشتنی شوینی ژیانی خویان.. ئەمانە ئەو کارنامە رەشەیە کە بۆ کۆمەلگای مەدەنی وبزوتنەوەی سکولاریزم وئینسانی تەحەمول ناکری.

راوەستانەوەوی قوتابیان و زانکۆکان، بەشیعاری" نابۆ قورئان، نابۆ ئیسلام" " بژی یەکسانی ژن وپیاو".. نەبەردیك لەپیناو ئازادیدا دەخاتەروو. ئەوەی کەقوتابیان بەجیا لەهەرباوەریکی ئاینی وئایدیۆلۆژی، بەجیا لەوەی سەربەکام تایەفەو تیرەن ولەنیو دەنگ وسەلای مزگەوت ومەلاکانەوە، دەرژینە نیو پارك و شادی وسەرحالی دەگیرن وتەلیسمی رەشی ئیسلامی دەپسینن وروخساریکی جیاواز ومەدەنی لە روخساری مەلاو شیخ وسەرۆك عەشیرەتەکان نیشان دەدەن، ئەوەی کە قوتابیان لەبەرامبەر پەلاماری چەکدارانی تاقمەکەی صدر راوەستانەوە وبۆ دیفاع لەکچیکی مەسیحی هاوریان دینە دەنگ، ئەوەی کەقەبولی ناکەن زانکۆ ببیتە سوپاگەی شمشیر بەدەستانی سەعد وخالید و خاتەمی و خومەینی ومینبەرەکانی لەلایەن مەلای نەزانەوە قورغ بکری ، نەبەردیکی ئاشکرا لەپیناو ئازادیدا بەرجەستەدەکاتەوە. نەبەردیك کەپیشتر بۆ دەستکۆتاکردنی دەستی ئیسلام لەسەر ژیانی کۆمەلکای عیراق لەبەرامەبەر بریاری 137 ی حکومەتی کاتی ولەدژی قانونی ئەحوالی شەخصی خوینشانداو لەرووبەرووبوونەوەی کۆمۆنیستەکان وخەلکی سکولار لەشاری ناسریە وبغداد دریژەی کیشا. ئیستاش زانکۆ بەخەسلەتی دژی ئیسلامی خۆیەوە ئەم نەبەردەی بەدەستەوەگرتووە.

لەم نەبەردەدا جاریکی‌تر قوتابیان وزانکو ئەوە راستی‌یەی بەرجەستەکردەوە کەئازادی کۆمەلگای عیراق بەبی وەدەرنانی ئیسلام وئیسلامی سیاسی لەسەرژیانی خەلك مەحالە بەدی بیت. ئەمەش یەکیك لەمەسەلە سەرەکی‌یەکانی کۆمەلگای عیراقە کە بەرەی ئازادیخوازی وچەپی کۆمەلگا لەنوسنەوەی دەستورو هینانەسەرکاری دەولەت وحکومەتیکی سکولار و غەیرە قەومی لەسەری ئەچی وهیزەکانی خۆی بۆ دینیتە مەیدانەوە.

زانکۆ لەکوردستان، نەبەردیك لە پیناو خۆشگوزەرانی کۆمەلایەتیدا:

بەلام زانکۆلەکوردستان نەبەردیکی‌تر لەبارودۆخەکانی ئیستای عیراقدا نمایش دەکات. نەبەردی خەبات لەپیناو باشکردنی ژیان وخزمەتگوزاری‌یە کۆمەلایەتی‌یەکان. خوپیشاندان ونارەزایەتی قوتابیانی زانکۆی سلیمانی و صلاحەدین، بۆباشکردنی باری ژیان

لەبەشەناوخوییەکان وچاکردنی سیستەمی خویندن وپاشان راوەستانەوە بەرووی ئەهلیکردنی زانکۆ، کیشمەکیشیکی سیاسی وتەواکردنی بەرەکانی خەباتیکی جەماوەری یە کەبۆئازادی وخۆشگوزەرانی یەخەی دەسەلاتداران دەگری.

لەکوردستان، چەند ئەحزابیکی قەومی وعەشیرەتی وچەکبەدەست، کەلەئاکامی سیاسەتی شەرخوازانەی ئەمریکا وکیشەی لەگەل رژیمی بەعسدا دەسەلاتیان کەوتە دەست وخۆیان بەسەر ژیان وومووقەدەراتی خەلکدا داسەپاندو زیاتر لەچوار ملیۆن ئینسانیان لەئۆردوگایەکدا بەدیار خیرو صەدقەی ریکخراوە جیهانیەکان ویوئینەوە دانا، تا ئاغای ئەمریکایان بەئامانجەکانی خوی لەعیراقدا بگات. لەوەها هەلومەرجیکدا کەئەم حیزبانە ومیلیشیای چەکداریان لەشاخەوە هینایە سەر ژیانی خەلك ولەریگای ترس و هەرەشەو پەنابردن بۆبلاوکردنەوەی خورافەی قەومی، بەدوای چەندین جەولەی شەری ناوخۆو پیشلەشکریکردن بۆدەولەتانی ناوچەکە، توانیان دەسەلاتی ناوچەیی خۆیان رابگرن وبکەونە گیرفان پرکردن و کۆکردنەوەی سەروەت وسامانی بیشومار، لەولاشەوە خەلکیان بە"ساوابوونی حکومەتی کوردی و ناسك بوونی وەزعی کورد" سەرکوت دەکرد و کاریان گەیاندەئەوەی تەقە لەخۆپیشاندانی خەلکی نیشتەجی نیوخانووە بیتاپۆکان وکریکارانی بیکار و قوتابیانی زانکۆ بکەن کە داواکاری بەرهەقی ساوپەنایەك وشوینیکی گونجاو بۆحەوانەوە وخویندبوون . بەمجۆرەش سەرانی ئەحزابی ناسیونالیزمی کورد جیگای ریزیك لەدەولەمەندان وخاوەن سەرمایەیان گرتوە کە جیاوازییەکی گەورەیان لەنیوان خۆیاان وخەلکی هەژارو دەست کورتدا پیکهیناوە. ئیستا ئیتر هیچ کەس نییە ئەم جیاوازییە نەبینی و بەپرسیاری ئەوەی " ئاغا گیان: ئەم هەموو سەروت وسامانەت لەکوی هینا؟" بەرەو رووی سەرانی ئەحزابی دەسەلاتدارنەبیتەوە. تەجروبەی 14 سال لەدەسەلاتداریتی ئەحزابی ناسیونالیزمی کورد بەرۆشنی بیعەدالەتییەکی کۆمەلایەتی و ناهاوتییەکی ئاشکرا لەژیانی خەلکی کوردستاندا دەخاتەروو کەئیتر بەبلاوکردنەوەی خورافەی قەومی و تورەهاتی ناسونالیستی ناتوانی تەبریر بکری. نارەزایەتی قوتابیان ولاوانی زانکۆکانی کوردستان کە بەدژی ئەهلی کردنی زانکۆ دەنگیان هەلبریوە ، تەعبیرە لەقەبولنەکردنی ئەم بی عەدالەتییە کۆمەلایەتییەو ئەو ناهاوتاییییە لەدابەشبوونی سەروەتدا. زانکۆ ئیتر نایەویت بەشە ناوخوییەکانی بی ئاوو کارەباو خەدەماتی گەرمکردنەوە وساردکردنەوەی فەزای ژورەکانی بیت. زانکۆ ئیتر نایەویت لەم جیاوازییە چینایەتی و دابەشبوونە ناهاوتایەی دەرامەتدا پیویستی یەکانی خویندن وهاتۆچوو بخریتەوە سەرشانی قوتابیان خۆیان ولەگیرافی خالی وکەمدەرامەتی خیزانەکانیان وەلام وەربگریتەوە. زانکۆ ئیتر نایەویت ئەهلی بیتەوە چونکە قوتابیان نایەنەویت خزمەت گوزارییە کۆمەلایەتییەکان بەقانونی کویری بازر بسپیردریت و دەسەلاتداران شانی خۆیانی لیخالی بکەنەوە. لەیەك ووتەدا زانکۆ نایەویت ژیانی خویندن وزانست بەدەلالانی بازارو قاچاغچی سیاسی بسپریردرت. نارەزایەتی قوتابیانی زانکوی کوردستان لەپیناو خزمەت گوزاری و خوشگوزەرانی کۆمەلایەتیدایە، ئەمەش خەباتیکە تەواوکەری ئازادی ومافەکانی ئینسانە لەکۆمەلگایەکدا کەدەسەلاتدارنی قەومی وئیسلامی حسابی بۆناکەن.

حیزبی کۆمۆنیستی کریکاری عیراق پشتیوانی سەرەکی زانکۆو بزوتنەوەی قوتابیان:

بەسەرکەوتن گەیشتنی هەر بزوتنەوەیەکی جەماوەری بەبی حیزبیکی سیاسی کاریکی سەخت ودژوارە. کۆمەلگای عیراق بەتەواوی کۆمەلگایەکی حیزبی گرتووە، بۆرژوازی وسەرمایەداران، قەوم وقەبیلەو دەلالانی سیاسی و حاجی بازارنیك کەسەودای فرۆشتنی ژیان وخوینی خەلکن، تا دەگات بەدەستەو تاقمی ئیسلامی، هەریەکەیان بەناوی حیزبی خویانەوە هاتونەتە مەیدانی سیاسەت و لەپیناو چاوچلیسی وبەرژەوەندی چینایەتییاندا بەپیچەوانەی هەر پرەنسیپیکی ئینسانییەوە دەست بۆ گەندەلترین رەوشت وسیاسەت دەبەن.

لەهەلومەرجیکی ئاوەهادا سەرکەوتنی خەباتی قوتابیان وهەربەشیکی تری کۆمەلگا وبەستنەوەی داواکانیان بەبەشەکانی تری کۆمەلگاوە پیویستی راوەستان لەکەنار حیزبیکی سیاسی دەخوازیت کە بەرۆشنترین شیوە تەعبیر لەخواستەکانی خەلك بکاو بۆبەدینانی لەئاستیکی سەراسەریدا تیبکۆشی. لەم نیوەدا خۆشبەختانە ئەمرۆ حیزبی کۆمۆنیستی کریکاری عیراق لەمەیداندایە، حیزبیك کەبەدریژاییتەمەنی لەکەنار خەلك وخواستەکانی ئەواندا راوەستاوەوچۆتە شەری ئەحزابی ئیسلامی وقەومییەوە، حیزبیك کە ئالاهەلگری ئەوپەری ماف و ئازادی فەردی و خۆشگوزەرانی کۆمەلایەتییە، مودافعی پەیگیری یەکسانی و پیشکەوتن خوازییە. حیزبیکە لەدژی ئیسلامی سیاسی و خورافەی ئاینی سەنگەری گرتووە.. قوتابیان وژنان و کریکاران و خەلکی ئازادیخواز بۆ ئەوەی لەخەبات و نارەزایەتییەکانیاندا بەسەرکەوتن بگەن دەبی لەنیو ئەم حیزبەدا خۆیان ریکخراوبکەن و لەدەوری ئاسو وئامانجەکانی کۆمۆنیزمی کریکاری و حیزبەکەی خەباتی خۆیان بەباقی بەشەکانی تری کۆمەللگاوە گری بدنەوە و بەمهۆیەشەوە ئاراستەیەکی سەراسەری پیبدەن. ئەمەتەنها فاکتۆریکی بریاردەرە. خوپیشاندان لەزانکۆی بەسراو کوردستان پەیامی هاورایی و یەکسەنگەریان لەگەل کۆمۆنیزمی کریکاری و حیزبەکەی تەئکید کردووە. ماوە تەنها قوتابیان لەپیناو خەباتەکەی خۆیان ئەم حیزبە بەدەستەوەبگرن.

2005/3/23